

Træk af James Halls ekspeditioner til Grønland

på basis af »Hakluytus Posthumus or Purchas His Pilgrimes, Contayning a History of the World, in Sea Voyages, and Lande Travells, by Englishmen and others«¹ suppleret med stof fra »Grønlands Historiske Mindesmærker«²

Af Inge Kabell

Oprindeligt blev Purchas værk³ udgivet i året 1625 i London, og først langt senere (1905) blev det genoptrykt i let moderniseret form; visse stavemåder blev således tillempet den moderne stavemåde, og trykfejl og tegnsætningsfejl blev rettet. Den udgave, der ligger til grund for denne artikel, er trykt i 1965.

1600-tallet blev i høj grad et århundrede præget af lange rejser til nye kontinenter, som for de flestes vedkommende nok allerede var opdagede, men endnu nærmest uudforskede. Man rejste mod syd, mod øst, mod vest og mod nord. At interessen for at sætte kursen mod nordvest – set fra et europæisk synspunkt – var så stor hang sammen med ønsket om at finde Nordvestpassagen⁴ – den korte vej til det rige Østen, hvor formuer ventede den heldige. På den måde kom Grønland nok mere i søgelyset, end man ellers kunne forvente. Det lå faktisk »på vejen« og kom til at udgøre en mellemstation for mange søfarende og blev måske derfor også interessant i sig selv.

Inden vi går over til en beskrivelse af James Halls rejser, er det rimeligt at fortælle lidt om forfatteren Samuel Purchas (født ca. 1577 og død 1626) og prøve indirekte at belyse hans troværdighed.

Af uddannelse var Purchas teolog. Han havde en universitetsgrad fra Cambridge og virkede som præst flere steder i engelske provinsbyer og til sidst i London (St. Martin's, Ludgate). Det kald, der var af størst betydning for hans litterære karriere, var utvivlsomt det, han besad fra 1604 til 1614 i Eastwood.

Eastwood ligger nær Leigh on the Thames, og i Purchas' tid søgte særdeles mange skibe til netop denne bys havn. Samuel Purchas var aldrig selv udenlands, men han talte ofte med søfolkene, og i sine værker lader han tit disse med egne ord beskrive de mange eventyrlige og ikke sjældent særdeles barske oplevelser, de kom ud for i det fremmede (jvf. forordet til »Pilgrimes« I, xi: »Det, som en verden af rejsende med egne øjne har observeret af denne art, bliver her (for det meste med egne

ord eller oversat) fremlagt, ikke af en, der hævder, at han metodisk fremlægger naturens historie i overensstemmelse med kunstens regler, ej heller for filosofisk at diskutere og disputere; men som en form for fortælling ved den enkelte rejsende, som skildrer, hvad han har set af den art⁵. Som det fremgår af dette citat m.m. har Samuel Purchas dog selv bearbejdet stoffet og givet det en letlæselig form; en kendsgerning, der yderligere understøttes af nok et citat. Om sin egen indsats siger han således, let pralende: »Den mindst bereste kan være den største fortæller – selv jeg, som har skrevet så meget om rejsende og rejser, har aldrig fjernet mig så meget som 200 miles fra Thaxted i Essex, hvor jeg er født⁶. («Pilgrimes» I, xxii).

Samuel Purchas var en overordentlig flittig skribent – samlet produktion over 5000 foliosider – og han havde i sin søn af samme navn en god sekretær og hjælper.

Hvad angår kildemateriale, bygger han som nævnt på mundtlige overleveringer, men herudover har han også allerede trykte bøger og især en meget vigtig håndskreven kilde, nemlig Richard Hakluyts efterladte papirer. Antagelig hjalp Purchas Hakluyt med at indsamle og ordne materialet til (endnu) et stort – af denne planlagt – værk, som imidlertid ikke blev skrevet, da Hakluyt døde i 1616, før han kom rigtig i gang med nedskrivningen. Dette kan læses af Purchas' forord⁷ til hans eget værk »Pilgrimes» I, xii: »Hvad angår Master Hakluyts gennem mange år indsamlede materiale, og det, jeg fik af

ham i skreven form, så vil De finde det i oversigten over forfattere: hvem jeg vil yde så megen retfærdighed, at skønt det kun er materiale, og skønt mange af bøgerne ikke har eet helt kapitel, så opmuntrede dette stof mig dog til at gøre mit bedste for at fuldende værket. Jeg sled også både for at få fat i dette materiale (ofte under vanskelige vilkår) og for at forme det og indpasse det, hvor det hører til i denne bygning, idet hele den kunstfærdige opbygning er min egen.« Hakluyt havde testamenteret Purchas sine noter, og da denne allerede var bekendt med stoffet, var det vel ikke så mærkeligt, at han tog denne, hvad der skulle vise sig at være enorme, opgave op. Fuldførelsen heraf kostede arbejde, og den kostede penge; og uden den moralske støtte, som han fik fra sin velynder, Doctor John King, biskop i London, siger Samuel Purchas, kunne han ikke have gennemført sin store plan.

Dette omfattende værk, som blev resultatet af hans slid, er opdelt i tyve bind; de første ti omhandler den gamle verden og de sidste ti den nye. I bind XIV, kapitel XIV begynder beskrivelsen⁸ af James Halls første sørejse⁹ til Grønland. Den er skrevet i jeg-form (antagelig er det Halls egne dagbøger, der ligger til grund – jvf. GHM 3, s. 670), og rejsen tager sin begyndelse i året 1605.

Ialt tre skibe følges ad, og de sætter sejl d. 2. maj i »Copenman-haven« i Danmark. De ledende officerer er dels danske, dels engelske/skotske – de sidste direkte indforskrevet af kongen, Chr. IV. Chefen for alle tre skibe er

den vidtberejste skotske adelsmand John Cunningham, på dansk ofte kaldet Hans Koning til Gjerdrup. James Hall betegner sin egen charge som »principall Pilot« (= cheflods) på Cunninghams skib. Hall¹⁰ var specielt valgt fordi han regnedes for meget kyndig i sejlads i nordlige farvande. (I GHM 3, s. 670 antydes det, at man egentlig er lidt ked af i dette værk at gengive Halls dagbøger, fordi der ikke var de varmeste følelser mellem denne englænder og mange søkyndige danskere. Striden gjaldt afstanden mellem Island og Grønland. En samtidig dansk skribent (Lyschander) udtrykker nok en del af sine landsmænds mening om Hall i sin »Grönlandske Chronica« (1608), hvor han bl. a. siger om ham:

»Hand haffde förr seyled dend samme
 Kaaesz,
 Til Frjszland oc andden Land ligger
 der hoesz,
 Hen undder America Sjde.
 Och gaff fast ahn (som mangan vell
 meen)
 Langt Öster der fra vor Grönlands
 Green,
 Som strækker der vd saa vjde.
 Mæn huor der om er, haffuer inggen
 Mand frist,
 Ock kand der ey sige fra noget vist,
 Men det veed Baggen til pricke:
 Det er icke nær dend Kaaesz eller
 Strjg,
 Som Fordum paa Grönland stræckede
 Sjg,
 Det meer vdi Nörr monne ligge.
 ((1. c. Folio P.4).)«

En del af denne rejsebeskrivelse er meget søteknisk. Mange detaljer om kursen anføres, og alle vigtige landkendingsmærker nævnes tilsyneladende. Man hører således, hvordan de passerer Norges kyst og senere Orkneyøerne.

D. 30. maj får man for første gang landkending af Grønland (Groenland). Man giver et forbjerg, man får øje på, navnet »Cape Christian«¹¹ til ære for den danske konge.

Den videre færd fører gennem tæt is og stærk tåge, og det er vanskeligt for de tre skibe at holde kontakt med hinanden. Eet middel er at affyre musketter, et andet at slå på tromme; bliver disse lyde opfattet fra skib til skib, så ved man, at alle er samlet. (Samtidig er forholdet, som allerede antydnet, ikke det bedste mellem officererne af forskellig nationalitet). Dag for dag arbejder man sig meget langsomt fremad i kamp med vejrliget, og på et vist tidspunkt ønsker en del af mandskabet endda, at man skal vende om; andre mener dog, at man ikke kan svigte kongen, og det besluttet, at man skal fortsætte. James Hall har en fornemmelse af, at de befinder sig i et ret snævert stræde ikke langt fra Amerika, og at det værste snart er overstået, hvad angår isen. Og han får ret. Det bliver lettere at komme frem, og om morgenen d. 12. juni får de igen landsigte af Grønland; »Vi fik øje på Grönlands land¹², det var meget højt og forrevet med bjerge helt dækket af sne; dog så vi, at hele kysten var fuldstændig uden is; på vej mod land, så vi et bjerg rejse sig over alle de andre. Dette bjerg er det bedste landmærke på hele kysten, og jeg

gav det navnet »Mount Cunningham«¹³ efter min kaptajn«. To næs, som man sejler imellem, får navnene »Queene Annes Cape« – opkaldt efter Danmarks dronning og »Queene Sophias Cape« – opkaldt efter enkedronningen.

(De forskellige kilder er uklare m.h.t. hvorvidt de tre skibe holder mere eller mindre sammen på hele resten af rejsen, hvorfor dette spørgsmål ikke skal diskuteres her).

Kysten er fuld af indskæringer, og de følger en af dem, en slags flod og giver den navnet »King Christianus Foord« (må være = fjord på dansk), igen efter Chr. IV. Man ankrer op i denne gode naturhavn, og James Hall og kaptajnen går i land for at se, om der skulle være spor af landets (eventuelle) beboere. De finder hurtigt 3–4 »Savages«¹⁴ (= vilde mennesker) foran deres telte af sælskind; disse tager imidlertid hurtigt flugten, og kun een af dem kommer de i nærmere kontakt med. Han løfter sine hænder mod solen og råber »Yota«. Kaptajnen tilbyder ham en kniv, han tager den og forsvinder derpå hurtigt. De to sømænd går hen for at se nærmere bl.a. på de indfødtes nu forladte telte. Rundt omkring på bopladsen er der store forråd af mad – sælkød og fisk lagt ud til tørring – og inde i teltene findes fint forarbejdede sæl- og ræveskind i stor mængde. Der løber et par fede hunde rundt, og mad står endnu og koger i et par kar, hvis bund er af sten, mens siderne er lavet af hvalfinner. I det ene kar er der sælkød, i det andet et hundehoved!

Tæt ved bopladsen ligger et par store både, der kan rumme 8–10 mand hver,

og også kajaker finder de. (Den engelske form for ordet »kajak«¹⁵ bruges ikke i teksten. Disse fartøjer defineres blot som »den anden slags både, ligesom dem Captain Frobisher og Master John Davis bragte med hjem til England, som kun er beregnet til een mand«).

Efter sømændenes tilbagekomst til skibet dukker et par indfødte igen op, nu i både, og lidt efter lidt kommer der flere. Efter gensidig hilsen i form af opløften af hænder og råbet »Yota« begynder man at »handle« med hinanden. Brød og vin for fisk, europæiske klæder for sælskind. De næste dage fortsætter kontakten og handelen ganske fredeligt. (I GHM 3, s. 677 nævnes også, at man køber »Eenhjørningshorn«, dvs. narhvaltænder, som var højt skattede i Europa).

D. 18. juni ændrer de indfødte dog pludselig holdning. De begynder at kaste med sten mod søfolkene. Deres antal angives nu som 63, og på krigsrådet »Yliont« går de alvorligt løs på deres tidligere handelspartnere. Man vælger derfor at skyde på dem. Om nogen bliver ramt, er der ingen, der bliver klar over. Den næste dag leger man nærmest kispus med hinanden. På et vist tidspunkt er der ca. 73 både med indfødte omkring de(t) danske skib(e). Da man tilsyneladende gerne vil kunne

Ortelius' kort over Skandinavien og et hjørne af Grønland (1595). Bemærk kommentaren »Pigmei hic habitant« (pygmæerne bor her) på Grønlandskortet. Kilde: Gyldendal og Politikens Danmarks Historie, bind 8. Redaktion Olaf Olsen, 1989.

vende tilbage til stedet (grunden hertil angives ikke tydeligt, men er nok jagten på sølvmalm), så prøver man at vinde de indfødtes venskab igen ved hjælp af bestikkelse i form af pile og buer. Det bliver imidlertid de indfødte, der ender med at narre de søfarende, og en af drengene på et af skibene bliver skudt bagi med en pil.

James Hall (eller Samuel Purchas) begynder her på et nyt afsnit af fortællingen. Dette afsnit har titlen »En topografisk beskrivelse af det land jeg opdagede«.

Landet Grønland, fortæller han, består af mange og meget høje bjerge. Langs kysten er der en uendelig række øer, og ind i landet strækker der sig mange floder. Øer og floder giver mulighed for mange gode naturhavne.

Havet er rigt på fisk (som eksempler nævnes sæler(!), hvaler(!), og laks, og landjorden virker frugtbar, især i betragtning af, hvor langt mod nord man befinder sig. Der er et rigt fugleliv: ravnene, krager, agerhøns, fasaner og måger er de arter, der gives som eksempler – mon de alle er lige sandsynlige?

Af større dyr har James Hall kun set sorte(?) ræve, men han mener, at hjorte også findes, da han ved de indfødtes telte har set hjortegevire, ligesom han også ude i terrænet har lagt mærke til spor og gødning, som kunne stamme fra samme type dyr. (Hjorte (eng. deer) må stå for rensdyr).

Hvad angår den indfødte befolkning, antager han, at de er »Samoites«, et vandrende folk, som om sommeren

følger i sporene på de dyr, de jager og fisker. Med hensyn til deres udseende, beskrives de som værende af rimelig højde, brune i huden og meget lig befolkningen i Ostindien og Vestindien. De er aktive og krigeriske, som europæerne jo selv har fået at føle.

Enten tilbereder de slet ikke deres mad, eller også koger de den let i blod, olie eller vand, og denne kogevædske drikker de også. De klæder sig i dragter af dyreskind og fugleskind; hår og fjer vender indad om vinteren og udad om sommeren. (Hvorfra mon James Hall ved det? Han har jo kun været der om sommeren!). Af våben råder de over slynger, pile og buer.

Hvad angår deres religion, er James Hall noget usikker, men han mener dog, at man kan kalde dem soldyrkere.

Intetsteds har man set skov, og dog forekommer der meget drivtømmer; hvor dette kommer fra, er ham en gåde.

Efter denne mere almene beskrivelse fortsætter Hall på en mere dagbogsagtig måde sin skildring af deres færd. Han fortæller, hvordan han nu vender tilbage med de par mand, han havde med sig, til skibet/skibene, hvor man bliver glade over at se dem. Man har i mellemtiden haft sammenstød med de indfødte og slået et par af dem ihjel. 2–3 andre har man taget ombord¹⁶ og givet mad og tøj og tilsyneladende venlig behandling.

D. 11. juli sættes to mand (europæere formodentlig) fra borde, den ene ved navn Simon. Dette sker efter ordre fra »the Stateholder of Denmark«, og man

gør det, fordi de pågældende har opført sig dårligt. De får mad og tøj med sig, og hvad der ellers skønnes nødvendigt for at overleve, og derpå gives de Gud i vold! Herefter påbegyndes hjemrejsen.¹⁷ D. 1. august ses Orkneyøerne i det fjerne, d. 10. august lægger man til ved »the Castle of Elsonvere (utvivlsomt = Helsingør). Da man erfarer, at kongen befinder sig i »Copeman-Haven«, fortsætter man straks dertil, og (næsten) hele ekspeditionen og alle tre skibe er således nået velbeholdne tilbage – omend ikke på samme tid.

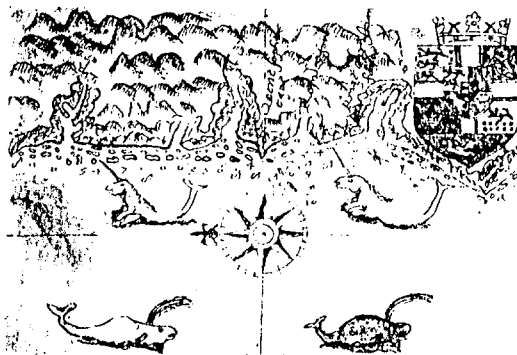
(I følge Finn Gad¹⁸ kom det skib, der var under ledelse af den danske adelsmand Godske Lindenov først hjem, og han fik derfor mest virak).

I GHM 3, s. 690 vurderes ekspeditionens udfald meget gunstigt især p.g.a. de hjembragte værdifulde ting, »hvoriblandt den foregivne Sølvmalm imidlertid synes at have spillet Hovedrollen«.

Kapitel XV beskriver¹⁹ James Halls anden sørejse fra Danmark til Grønland foretaget i året 1606; også denne beskrivelse er ligesom den foregående forkortet, som angivet, af Purchas.

Afrejsen finder sted d. 27. maj. Ekspeditionen består af fire større skibe og en pinasse. Flagskibet, »The Frost«,²⁰ har danskeren Godske Lindeno²¹ som kaptajn og James Hall som »Pilot Major«. Øjensynlig²² har man blandt besætningen haft nogle grønlændere, idet det bemærkes, at et par af dem dør i begyndelsen af turen (først Oxo, siden Omeg).

Der tales lidt usikkert om forskellige

På British Museum findes James Halls egen beskrivelse med søkort af hans Grønlandsekspedition 1605. (Royal MS 17.A. XLVIII). På kortet herfra gengives de vestgrønlandske fjorde nord for »Queen Anne's Cape«. Kilde: Skelton: Explorers' Maps, London 1958.

glimt af land, et par gange nævnes Amerika.²³ Det ser ud til, at man ikke har været sikker på kursen, og is og storm har skabt mange vanskeligheder. Endelig d. 25. juli får man Grønland i sigte, og man kommer frem til de samme egne som på den første tur, nemlig »Queene Annes Cape«, »King Christians Foord« og »Cunninghams Foord«. Endelig får man af Hall/Purchas at vide, hvorfor ekspeditionen overhovedet er kommet i stand ligesom vel allerede den første ekspedition havde samme egentlige formål: James Hall fortæller, at han vil sejle ind i Cunninghams Fjord, fordi hans Majestæt Kongen²⁴ har pålagt ham at finde sølv og bringe det hjem. Et par af officererne – heriblandt Hall – går i land for at se nærmere på den formodede sølvmine, som man vel har fundet året før (kilderne er lidt vage på dette punkt). Et par indfødte dukker snart op, og man handler med dem på venskabelig vis med de sædvanlige varer. Ved en senere landgang finder man de indfødtes vin-

terhuse – ca. 40 jordhytter – bygget over et skelet af hvalknogler. Også grave får man øje på. De består af bunker af sten lagt hen over ligene, som er indhyllet i sælskind. På denne ekspedition sættes der også en sømand i land, igen på grund af dårlig opførsel.

Senere *fanger* man (ja, det er faktisk det udtryk, der bruges i den engelske tekst) fem indfødte i deres både og bringer dem ombord for at tage dem med hjem til Danmark, for at de og deres land og deres sprog kan studeres nærmere. Det bemærkes, at de indfødte selv kalder deres land »Secanunga« og, at de »oppe i landet har en stor konge, som bliver båret på skuldrene af andre mænd«.

Storm og uvejr forfølger ekspeditionen så at sige på hele resten af turen, og hjemrejsen, som nu påbegyndes, bliver lang og vanskelig. Først d. 4. oktober kan man ankre op i »Copen Haven«s havn. (Der er i den engelske tekst stor usikkerhed m. h. t. stavemåden af denne bys navn). Herefter følger en opregning²⁵ af, hvor mange søfolk der har været med på denne ekspedition (ca. 125) samt et par positionsangivelser,²⁶ som man har savnet i selve teksten.

(I følge GHM 3, s. 696 var resultatet af denne anden ekspedition skuffende. Det hjembragte sølv malm var værdiløst, og man opgav at udnytte minen kommercielt).

I slutningen af dette kapitel fortæller Purchas, at han også er i besiddelse af en beskrivelse af »Master Halls« tredje sørejse i 1607 fra Danmark til Grønland. Han foretrækker dog at forbigå

denne ekspedition i tavshed, da danskerne ombord tvang James Hall til at vende om og sejle tilbage til Island, antagelig, siger Purchas, fordi de var misundelige over, at æren for turens eventuelle succes ville tilfalde en englænder og ikke danskerne selv. (Det er ret karakteristisk for Samuel Purchas og nok for mange af hans landsmænd på den tid, at han er stærkt national; danskerne er anden klasses mennesker, og hollænderne – som han nævner i en anden forbindelse – rangerer endda længere nede). Oplysninger om denne Halls tredje rejse til Grønland må altså udelukkende søges i GHM 3 (s. 696 ff).

Tilskyndelsen til denne færd var især ønsket om at finde den forsvundne Østerbygd, grundlagt af Nordboerne. To skibe blev sendt ud, og man medbragte islændinge og nordmænd, der skulle tjene som tolke, når/hvis man fandt frem til den pågældende bebyggelse, som man fuldt og fast stadig troede var beboet af vikingernes efterkommere, selvom der ikke havde været livstegn fra dem i flere menneskealdre. James Halls rolle på dette togt var nok engang »pilot«.

De oplysninger, som GHM 3 giver om denne ekspedition er desværre kun sparsomme. Det siges, at den eneste kilde egentlig er Lyschanders »Grønlandske Chronica«, som udkom 1608. I følge denne formede turen sig således: De to skibe forlod København d. 13. maj 1607 og som noget nyt i forhold til tidligere rejser styrede man mod østkysten, hvor man, fejlagtigt, troede, at Østerbygden lå. Efter farlig kamp med

isen og uden at komme i land, vendte man om og var tilbage i København i slutningen af juli. Herefter tabte Chr. IV interessen for at opspore Nordboernes Grønland og bringe det ind under den dansk/norske krone.

Kapitel XVI beskriver endnu en ekspedition til Grønland nu under ledelse af John Knight – som allerede havde været deroppe sammen med James Hall. Her nævnes i overskriften, at det egentlig er Nordvestpassagen, man søger. Dette kapitel skal ikke kommenteres nærmere, da det er James Hall og hans skæbne, der fortrinsvis er emnet for denne artikel.

Vi skal derfor straks vende os mod kapitel XVII,²⁷ det sidste, der omhandler James Hall. I dette beskrives hans fjerde sørejse til Grønland i året 1612.²⁸ Denne gang er det ikke på dansk, men på engelsk initiativ, at han tager afsted. Kapitlet fremtræder som skrevet af William Baffin, da James Hall mister livet på denne rejse. Han bliver ganske enkelt dræbt af en indfødt grønlænder.

Den første linie af dette kapitel giver datoen d. 8. juli, og de næste sider beskriver, hvor svært det er at finde ud af, hvor man egentlig befinder sig.²⁹ Lidt efter lidt forstår læseren, at man allerede er ankommet til grønlandske farvande, men at man er noget i tvivl om den nøjagtige position. Det fremgår dog ret klart, at man er i nogenlunde det samme område, som tidligere er beskrevet af James Hall og i nærheden af den eftertragtede sølvmine. Det besluttes, at Hall skal forlade »lederskibet« og

sejle videre i et mindre skib længere mod nord. I mellemtiden sejler de andre ekspeditionsdeltagere rundt mellem øerne og træffer ca. 40 indfødte, der vil handle. Da James Hall vender tilbage til sine rejsefæller i sin lille båd, bliver han helt overraskende skudt – antagelig gennem leveren – af en af disse indfødte. Det er tilsyneladende helt bevidst, at det netop er James Hall, man vil dræbe, og Baffin (eller Purchas) gør sig tanker om, at det måske er et udslag af hævn, fordi Hall sammen med danskerne – som nævnt – tidligere tog fem grønlændere til fange og med tilbage til Danmark, hvorfra de aldrig vendte hjem. Ligeledes havde danskerne også ved den lejlighed dræbt en del indfødte. Måske var James Halls banemand bror til en af disse ulykkelige, tilfangetagne eller dræbte grønlændere? (Der fortælles i den forbindelse om, hvor stærkt et familiesammenhold der synes at herske mellem de indfødte, og hvor kærligt de behandler hinanden). D. 23. juli dør James Hall, og han bliver efter eget ønske begravet på en af øerne.

Man forsøger nu af al magt at finde den eftertragtede sølvmine, og man finder forskellige steder, hvor danskerne tilsyneladende allerede har gravet efter dette ædle metal. Rigtignok finder de til sidst en skinnende form for sten, men en medbragt guldsmed(!) erklærer, at den er ganske uden værdi. Efter drabet på James Hall er de indfødte ikke interesserede i handel, og da også jagten på sølvminen nu er faldet uheldigt ud, bestemmer man sig til at vende hjem – naturligvis under stærk indflydelse af den kendsgerning, at man har mistet

sin inspirerende leder. Adskillige sider er helliget en diskussion af kursen og positionsbestemmelser, og Baffin (?) går langt mere i detaljer m.h.t. disse spørgsmål, end James Hall gjorde i de første beskrivelser skrevet i hans navn.

Som det var tilfældet med de andre ekspeditioner, går vejen hjem også nu via Orkneyøerne. D. 17. september er man endelig tilbage i Hull, England.

De sidste sider af dette kapitel, siger Baffin, vil han bruge til at beskrive den grønlandske befolkning og også diskutere muligheden af via Grønland at nå frem til Kina. Han begynder dog nærmest med en topografisk beskrivelse af landet. Den nordvestlige del er meget bjergrig, og disse høje bjerge skinner i alle mulige smukke farver, og nogle er hvidere end alabaster. Nogen metalværdi repræsenterer de imidlertid ikke efter den medbragte eksperts mening (jvf. tidl.). Hvis der overhovedet er ædle metaller, befinder de sig så dybt nede i jorden, at de ikke kan graves op.

Skov er der praktisk talt intet af, kun eet sted ser de en lille lund med små piletræer og enebær. Planten »angelica« forekommer i store mængder, og den spises antagelig af de indfødte.

Af dyr har han bemærket ræven, hvide harer og hjorte. Endvidere har han set fodspor af dyr, der må være større end okser! (Moskusokser?). De indfødte holder hunde, som nærmest ligner ulve, og som lever af fisk ligesom ræve.

Den indfødte befolkning tilbringer sommeren med fiskeri og behandling af

de fangne fisk og sæler, således at de har mad til den kommende vinter. Igen hører vi om to typer både, som de indfødte benytter: for det første kajaken – som heller ikke her får noget navn – som bruges til fangst, og dernæst de store både, som anvendes til transport.

I sin beskrivelse af Grønlændernes udseende og væremåde følger Baffin nøje Hall, og det gælder ligeledes, når talen er om deres religion. Også Baffin fortæller om deres dyrkelse af solen, og hvordan de som tegn på venskab peger mod den, mens de råber »Ilyont«³⁰, hvilket han udlægger som »Jeg har intet ondt i sinde«. Deres begravelsesskikke skildres endnu en gang, og heller ikke her afviger Baffin fra Hall, kun tilføjer Baffin, at man ved siden af den afdøde også begraver hans våben i en lille stenhøj for sig selv.

Det er Baffins indtryk, at de indfødte spiser deres mad ukogt, og at ild kun bruges til at varme sig ved. Han har også noteret sig, at de drikker saltvand, men er ikke klar over, om det er noget de altid gør eller kun ved særlige lejligheder.

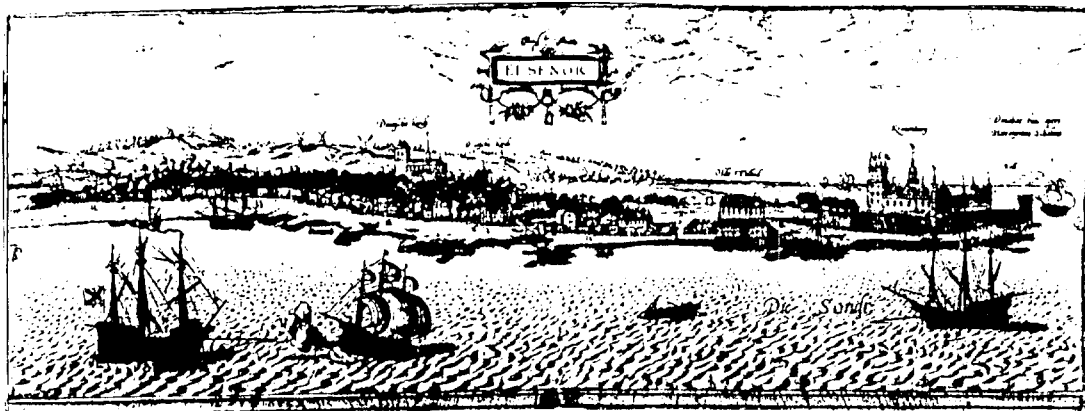
Baffin slutter med at fortælle, at en del af søfolkene er af den overbevisning, at grønlænderne er kannibaler, og at de havde været parate til at fortære dem alle, hvis det havde været muligt. Baffin er dog ikke sikker på, at dette er rigtigt, og han anfører som imødegåelse af denne anklage mod grønlænderne, at skibskokken i selskab med to andre en dag var gået i land – ubevæbnede – for at hente vand og der havde mødt en stor skare indfødte, som nemt kunne

have gjort det af med dem, men lod dem gå, efter at de havde fået et par værdiløse gaver i form af søm og nøgler. På den anden side, slutter Baffin, tør han dog ikke *råde* nogen til at stole på dem og færdes blandt dem ubevæbnede!

I de ovennævnte beskrivelser af James Halls rejser til Grønland er det, som om forfatteren /fortælleren vil give et indtryk af, at der er tale om en første opdagelse af Grønland som sådan, hvil-

ket naturligvis ikke er tilfældet, da Grønland jo allerede var opdaget ca. 600 år tidligere.³¹

James Halls rejser er blot brikker i et stort spil, der som nævnt vel havde et andet og større formål, nemlig at finde Nordvestpassagen, den hurtige vej til Østens herligheder. At denne drøm så først gik i opfyldelse i vor egen tid – og nu ud fra helt andre, rent forskningsmæssige, bevæggrunde, er en helt anden historie.

Prospekt af Helsingør, en blomstrende by på grund af Sundtolden, hvor James Hall boede mellem sine rejser. Kilde: Braun & Hogenberg CIVITATES ORBIS TERRARUM, bind V, planche 33. 1572–1618.

Noter:

1. Når der i det følgende henvises til dette værk, vil det blot blive betegnet »Pilgrimes«.
2. Bind III, s. 670 ff (i det følgende forkortet til GHM 3). Dette tre-bindsværk er udgivet af det Kongelige Nordiske Oldskrift-Selskab i København 1845 (under redaktion af de tre islændinge Finn Magnusson, Sveinbjörn Egilsson og C. C. Rafn), og genoptrykt i fotolitografi efter originaludgaven i København 1976. Det pågældende afsnit, XXXIII (s. 625–794) 3. bind er forfattet af C. Pingel.
3. Den nærmere udgivelseshistorie er som følger: I 1589 udgav Richard Hakluyt sit værk »The Principal Navigations, Voiages, Traffiques and Discoveries of the English Nation ...«. 1598–1600 udkom en revideret og forøget udgave ligeledes ved Hakluyt, og i 1625 efter Hakluyts død kom så en meget større udgave, som også var en slags fortsættelse, ved Samuel Purchas, med titlen »Hakluytus Posthumus or Purchas His Pilgrimes, Contayning a History of the World, in Sea Voyages, and Lande Travells, by Englishmen and others ...«.

4. De mest kendte navne i den forbindelse er John Cabot (1425–98), Martin Frobisher (1535–94), John Davis (1550–1605), Henry Hudson (?–1611) og William Baffin (1584–1622), og i sammenligning med dem er James Hall og hans indsats ret ubetydelig.

Grunden til, at man allerede før Halls tid var gået så stærkt ind i jagten på en mulig ny søvej nordover til Indien og Kina, var først og fremmest den, at de muhammedanske rigers ekspansion havde afskåret det krydderi- og silkehandelsveje Europa fra dets oprindelige handelsveje over land; og over vand, dvs. syd om Afrika, var det nærmest umuligt f.eks. for danskere og englændere at nå frem, idet Spanien/Portugal havde fået en form for privilegium på denne rute. Med disse landes tab af denne eneret et stykke ind i 1600-tallet mistede de nordeuropæiske lande imidlertid interessen for at finde Nordvestpassagen (for en tid) og gik over til at benytte den allerede kendte og nu frie rute syd om Afrika.

5. Alle oprindelig engelske citater er oversat/let omskrevet af denne artikels forfatter til moderne dansk.

På engelsk lyder citatet som følger: »What a World of Travellers have by their owne eyes observed in this kinde, is here (for the most part in their owne words transcribed or translated) delivered, not by one professing Methodically to deliver the Historie of Nature according to rules of Art, nor Philosophically to discusse and dispute; but as in way of Discourse, by each Traveller relating what in that kind he hath scene.«

6. På engelsk lyder citatet som følger: »Even I, which have written so much of travellers and travells, never travelled 200 miles from Thaxted in Essex where I was borne.«
7. Purchas yder ikke Richard Hakluyt (1552?–1616) fuld retfærdighed, idet han fremhæver sin egen indsats og tilslører det faktum, at Hakluyt havde en stor og anerkendt produktion bag sig, udsprunget af et rigt liv bl. a. som sit lands ambassadør i Paris. (At han var højt estimeret i sin samtid tyder den kendsgerning, at han blev begravet i Westminster Abbey også på).

Citatet fra forordet lyder på engelsk som følger: »As for Master Hakluyts many yeeres Collections, and what stocke I received from him in written Papers, in the Table of Authors you shall find: whom I will thus farre honour, that though it be but Materials, and that many Bookes have not one Chapter in that kind, yet

that stocke encouraged me to use my endeavours in and for the rest. I was therein a Labourer also, both to get them (not without hard conditions) and to forme and frame those Materials to their due place and order in this Ædifice, the whole Artifice (such as it is) being mine owne.«

8. Den fulde titel lyder således: »James Hall his Voyage forth of Denmarke for the discovery of Greenland, in the yeare 1605. abbreviated.«

9. Ligesom andre betydningsfulde europæiske herskere på den tid var også Chr. IV interesseret i at udvide sit lands geografiske/handelsmæssige/religiøse interessesfære. Et udslag heraf er dette af ham foranstaltede togt, hvis mål var dansk/norsk genopdagelse af Grønland.

Så langt tilbage som ihvertfald til Chr. I har – i følge overleveringen – danske konger interesseret sig for at sende ekspeditioner fra Danmark nordpå. Antagelig under inspiration fra det portugisiske kongehus skal Chr. I således i 1470-erne have sendt et par skibe under ledelse af Didrik Pining og Hans Potthorst ud for at finde Nordvestpassagen. De gjorde ophold i Sydøstgrønland. Ved hjemkomsten meddelte de, at de hverken havde set mennesker eller dyr der, og at de heller ikke havde fuldført deres mission.

10. Hall – og også Cunningham – siges at være anbefalet af Kong Christians svoger, James I, Konge af England. En af Halls fortjenester skulle være, at han allerede havde besøgt Grønland (måske egnen omkring Holsteinsborg) med John Davis (kilde: Finn Gad: »Grønland«, (1984), s. 96).

11. Positionen angives således: »The latitude of 59. degress 50. minutes, lying alongst South-east and by South, and North-west and by North.«

12. På engelsk lyder citatet som følger: »The twelfth day in the morning about foure o'clocke, we espyed the Land of Groenland, being a very high ragged Land, the tops of the Mountains being all covered with snow, yet wee found all this coast utterly without Ice, wee standing into the Land espyed a certaine Mount above all the rest, which Mount is the best marke om all this Coast, the which I named Mount Cunningham after the name of my Captaine.«

13. Ingeren positionsangivelse herfor, men det sted, man lidt senere ankrer op, har positionen »the latitude of 66. degress, 25 minutes.«

14. Den almindelige betegnelse, som Hall og hans engelske samtidige bruger om den indfødte eskimoiske befolkning.

15. Den moderne engelske glose »kayak«, som er lånt fra grønlandsk, anvendes ikke af Hall, hvilket naturligvis ikke er så mærkeligt, da ord først indlænes, når nærmere kontakt er etableret over længere tid. I en anden samtidig kilde (Alexander Leyell, se senere) betegnes disse både – på dansk – »Leerbaade« (= Læderbåde).
16. I følge GHM 3, s. 686 ff bragte man ialt 5 grønlandere hjem til Danmark, idet kaptajnen på et af de andre skibe, Godske Lindenov, medbragte 2. De vakte stor opmærksomhed i København og blev muligvis uhyre dårligt behandlet. I en samtidig beskrivelse af disse første eskimoer i Danmark siges bl.a. følgende om dem: »De Grönlandher gestalt, szom komme fra Grönlandh. De ere szma, och Tycke folck, szorte och haffuer föddher och hendher szaa got szom trindhe, och er en karl szaa sterck, szom andre fire, och deris Mad er Tälge, och raadt Kiöd, och raat Bergfisk, och de dhricker Tran och Wand.« I samme kilde betegnes de senere som »grumme Troldeh«. (Forfatter ukendt, jvf. GHM 3, s. 687).
17. Hvis man for en stund forlader Purchas som hovedkilde og vender sig til GHM, vil man her få at vide, at Purchas, før beskrivelsen af hjemreisen nok har udeladt en del stof, måske fordi det ikke var særligt interessant for tidens læsere. Der findes imidlertid (i følge GHM 3, s. 677 ff) en anden samtidig beskrivelse af denne korte periode af ekspeditionen i form af en – allerede kort omtalt – primitiv skibsjournal, antagelig skrevet af en ellers helt ukendt Alexander Leyell, som vel må have været besætningsmedlem. (Denne journal findes på det Kgl. Bibl. i Stockholm, signatur: K 29). Heraf fremgår det, at James Hall sejler længere mod nord med sit skib. Den mest interessante oplysning er nok den, der er anført under den 4. juli: »En stille nordenn för middagh, och effter middagh sudwest storm och Regnn, komm vdj en haffn, som kalledt mussell haffen och laa ther 2 dage, der funde the vdj ett bierrigh, Kosteligh malm, om the förde mz sigh hiem (1).
(1) Lyschander beretter (Den Grönlandske Chronica. Folio s. 2), at man hjemme udbragte 36 Lod reent Sölv af Centneret af denne foregivne Sölv malm.«
18. »Grönland« (1984), s. 96.
19. Den fulde titel lyder således: »The second Voyage of Master James Hall, forth of Denmark into Groenland, in the yeere 1606. contracted.«
20. I følge GHM er skibets navn »Trost«. Senere (»Pilgrimes« 14, s. 352) kaldes skibet »The Trust«.
21. Urigtigt stavet. »Lindenov« er den rigtige stavemåde. Denne er nu – som det fremgår – ekspeditionsleder, mens Cunningham er med blot som kaptajn på et af skibene. Dette skyldes måske, at Lindenov kom *først* tilbage til København fra den første færd!
22. Her er GHM 3, s. 690 meget mere præcis i sine oplysninger, idet det angives, at tre grønlandere, som Cunningham og Hall havde hjembragt året før, nu tages med tilbage som tolke.
23. (den niende dag – dvs. 9. juli) »... being in the latitude of 60. degress 16. minutes. We saw the coast of America about nine leagues off, at which time I made observations of the variation, and found the needle varie 24. degress to the Westwards of the true North.«
(den nittende dag – dvs. den 19. juli) »... at which time wee saw the Land of America about the latitude of 64. degrees, it lying next hand South and North, being high ragged Land covered with snow, the shoare being all beset with ice.«
Der er divergerende positionsangivelser i GHM 3, s. 691.
24. »Therefore I thought it convenient to put into Cunninghams Foord where the silver was, both in regard that I had sworne to his Majestie as concerning the same; and also because wee were expressly commanded to bring home the same ...« (»Pilgrimes«, 14 s. 345).
25. Dette korte afsnits fulde titel lyder: »The severall burthens and numbers of men employed in the ships of the Fleet aforesaid, were as followth.«
26. »Cunninghams Foord is next in sixtie seven degrees and odde minutes« ... »The Kings Foord is in sixtie sixe degrees and an halfe.«
27. Den fulde titel er: »The fourth Voyage of James Hall to Groenland, wherein he was set forth by English Adventurers, Anno 1612, and slaine by a Greenelander. Written by William Baffin.«
28. I følge Finn Gad (se tidl.) boede Hall indtil den fatale sidste ekspedition i Helsingør som »Hans Danske Majestæts Pilot«. På grund af Kalmar-krigen havde kongen andet at tænke på end at sende nye ekspeditioner af sted.
29. En cirka position angives: »60. degrees. 30. minutes difference of longitude betweene the meridian of London and Cockins Sound in Groenland.«

30. I Halls beskrivelse af den første ekspedition fungerer dette råb dog som et krigsråd og en opfordring til angreb!
31. Selvom Nordboerne må antages at have opholdt sig på et ret lille område af den store grønlandske ø, er der dog meget, der tyder på, at nogle af dem faktisk udforskede landet, idet der er fundet en runesten nær Upernavik på en position af næsten 73° nordlig bredde.

Denne runesten blev fundet 1824 ved tre var-der på øen Kingittorsuaq nord for Upernavik. Der står på den, at tre mænd lavede de tre var-der i april måned. De hed Erling Sigvartsson, Bjarne Thordarsøn og Einride Oddson. Måske overvintrede de deroppe. Stenens tilblivelses-tidspunkt anslås til begyndelsen af 1300-tallet. (Kilde: Dorthe Piper: Nordbotiden i Grønland (1984), s. 46).

Kort over Øresund. Kilde: Braun & Hogenberg CIVITATES ORBIS TERRARUM, bind IV, planche 26. 1572-1618.